

Bertha Zoltán

„Magyarország él és élni akar”

A nyolcvanéves Péntek Imréről – és harangszavairól

Az *Elérhetetlen föld* (1969) – a Kilencek költőcsoport félévszázada megjelent legendás antológiája – egész kultúrkorszakot meghatározó jelentőséggel vonultatott fel olyan költőket, markáns írástudói karaktereket, akik a magyar sorsirodalom sok évszázados vonulatához kapcsolódva ébren tartották a nemzeti költészet legszentebb hagyományait – és megújítva folytatták azt a törekvést, ami nemzetlétünk és nemzetlelkünk fennmaradásához elengedhetetlen és elidegeníthetetlen. A címadó vers szerzője, Oláh János lakonikus-rationálisan kifejeződő, konkrét-elvonatkoztató látásmódja; a „történelemszünet” fojtogató közérzetéről valló Rózsa Endre intellektualizmusa; Utassy József sziporkázó imagista entuziazmusa; Kiss Benedek érzelmetelítetten ötletes, mágikus dalpoézise; Péntek Imre groteszk, abszurd villódzású nyelvbravúrjai; Mezey Katalin profanitást és szakralitást ötvöző stílusa; Konczek József neoavantgárd, újexpresszionisztikus hangütései; Győri László játékosan fantáziamozgósító versmodora; Kovács István sajátos – találón és talányosan képzettömörítő – versvilága: szuverén utakon-módokon mindmind a legjelesebb kortárs irodalmi teljesítmények közé emelkedett. Amit bizvást tanulhatunk belőlük: mint eddig, ma sem lehetünk meg ilyenféle katartikus művészi igazságbeszédek, intő sorsbeszédek, figyelmeztető és vigasztaló bölcsességbeszédek nélkül.

Ezek a költők, írók az antológiát bevezető Nagy László veretes szavai szerint „fölrepülni rajban” akartak, s ez „néha törvényszerű pillanata az irodalomnak”. Ma azt is mondhatjuk: törvényszabó, irányjelző, sorsjelző színre lépés is volt ez egyúttal. A sorstudatos magyar szellemiség és gondolkodás kiemelkedő jelensége. És Nagy László szállóigévé nemesedett megállapítása szerint ezek a költők mindnyájan a „torkonvágott forradalmak pirosát s gyászát viselik belül”. A hatvanas évek végén ez a metafora szinte nyílt utalás volt – mindenki úgy is értette – az eltiport, vérbe fojtott ötvenhatos forradalomra. Amelynek szent emlékéhez és üzeneteihez ezek az akkor induló fiatal lírikusok természetszerűleg azóta is olyannyira hűségesek maradtak, hogy többen közülük hiánypótló, impozáns irodalomtörténeti olvasókönyveket, szöveggyűjteményeket is állítottak azóta össze a „világ csodájáról” – vagyis nem csak érzelmileg, hanem filológiai és tudósi elmélyültséggel is kötődnek történelmi sorslátásunk axiómáihoz. A magyar szabadság, függetlenség, önrendelkezés megkérdőjelezhetetlen eszményeihez. Mezey Katalin, Oláh János *„Támadó tűz voltunk” – Magyar költők, írók az 1956-os*

forradalomról (2016) című monumentális antológiája, vagy a Győri László szerkesztette *Piros a vér a pesti utcán – Az 1956-os forradalom versei és gúnyiratai* (2002) című nagyszabású kötet csak ékes példái ennek a felelős elkötelezettségnek és ezeknek az erkölcsi-szellemi törekvéseknek. De a historikus gondolkodásmód mindegyikük látásmódját felvértezi a pusztító ember- és nemzetellenes veszélyekkel szemben; ilyen elszánással foglalkozik számtalan tudományos műben is az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeivel történészként és polonistaként is Kovács István, s ilyen gyökeres nemzettudatot és nyitott, távlatos mindenségigényt tükröznek Péntek Imre esszéi, tanulmányai, kritikái is. Vagyis mindőjüket a „bensőjéből” vezérli az a tiszta és tisztító világkép, amely magyarság és emberség, nemzeti bajvívás és egyetemes művészi minőségalkotás szervesen összefüggő dimenziókban teljesíti ki életművüket.

Ezek a költők – szellemi holdudvarukkal, íróbaráti köreikkel, a velük szolidáris követőkkel, tanítványaikkal együtt is – tehát erőteljesen képviselik azt a kristályos értékszéméletet, amelyet nagy klasszikusaink hagyományoztak, örökítettek át napjainkig. De hány- és hányféle módon, mennyifajta poétikai színezettel, tónusbőséggel, változatossággal, formavariációval! Péntek Imrére kezdettől jellemző volt, amit egyik karizmatikus irodalomtörténészünk, Kiss Ferenc már korán rögzített róla, hogy egyfajta „érdes, epés és fanyar” hangvétel különbözteti őt meg a többiektől. A Kilencek-csoport monográfiája, Vasy Géza a számvető, intellektuális, önelemző, elégikus hangnemi összetevők mellett főként az ironikus, a groteszk, az abszurd, a tragikomikus intonáció és asszociativitás különlegesen hangsúlyos, sajátos létszemléleti és esztétikai minőségeit emeli ki nála – a „szavak vándorköszörűsénél” –, a többféleképpen vibráló megszólalásmód játékosan vagy szarkasztikusan keveredő modulációit, az egyszerre tradicionális és modernista hangütés kivételesen gazdag összetettségét, rétegezettségét; az „ironikus látásmód”, a „nyelvi humor”, a „groteszk analízis” vonzásában. Akár a neoavantgarde vagy a posztmodern közelségében is. A költő monográfiája, Bakonyi István pedig az érzelmi távlatok széttartó és mégis valamiképpen összetartozó irányaira, érvénytartalmaira hívja fel a figyelmet: a „bohóctréfától” a valódi fájdalmak megnyilatkozásáig. S ezeket a szempontokat, vonásokat, költői értékeket még olyannyian nyomatékosítják a költő hetvenötödik születésnapjára kiadott könyvben (*A szavak vándorköszörűse*, 2017) – és a legújabban közreadott tisztelgő kötetben is (*A sokszögű ember – Péntek Imre 80. születésnapjára*, 2022).

A szabadverses, depoetizáló, sőt antilírai kísérletezés morális töltéséről és érték-tartományairól értekezik Pomogáts Béla, a korabeli (sőt mindenkori) „társadalmat átfúró fullánkos ész”, a gunyoros ítéletesség szellemi erejét méltatja Szokolczay Lajos, a filozofikus humor egyszerre önvédelmet és vigaszt jelentő hatalmáról beszél Szőrényi László, s hasonlóképpen mind a többiek (köztük Szentmártoni János, Mezey

Katalin, Kovács István, Győri László, Konczek József, Lezsák Sándor, Kiss Gy. Csaba, Ambrus Lajos, Léka Géza, Petőcz András, Arató Antal, Bobory Zoltán, L. Simon László, Kilián László, Veszeli Lajos, Csernák Árpád, Vörös Éva). Micsoda éles társadalomkritikai szarkazmus vágja a jelenkor szemébe az eljelentéktelenedés, az egyetemleges devalválódás, a kulturális-civilizációs leértékelődés (vele együtt az ostoba nagyképzűsködés) mindennaposságának visszás pillanatképét (voltaképpen karikatúraszerű önarcképét) csak például az a szójátékos félmondat is, amely a fenségést a bizarr lealacsonyodással ütközteti (az *Adydas Co.* című versben): „Adydas cipőben futni Értől az Óceánig”. És milyen szellemes, mélyértelmű ötlet – bravúros szóösszevonásos nyelvi telitalálat („hapax legomenon”) – a többi között a *Lemondóka* című vers és kötet a nyolcvanas években, amelyben a kesernyés hangvétel villódzva keveredik a kedélyes „mondóka” sokrétegű modalitásával. Ha pedig egy klasszikussá érő nagy költészet ennyiféle tulajdonságot képes magába sűríteni, akkor annak minden alkotásából, darabjából sugározni fog az egzisztenciális jelentésség, a metafizikai mélységtudatosság, a műformai káprázatosság és a megszenvedett történelmi tapasztalatok hangulatisága és élményi atmoszferikussága. Úgy, ahogyan azt Mezey Katalin legutóbb is – az immár tehát a nyolcvanadik születésnapját ünneplő Péntek Imréről – összefoglalja: kezdettől „egyfajta ironikus-intellektuális dalköltészetet művelt”; „a versek igazi jelentése a humorral felvillantott zsánerképek, a tréfás metaforák mélyén található”; „sokféle modern költői kísérlet, költői játék szervesül egybe”; a lírai én „találó leírásokban rajzolja meg a dolgok felszínét, majd valamely jelenség-nél fogva kifordítja a témát, és felvillantja annak a fonákját is. A vers tulajdonképpeni alap gondolata az analitikus részeket követi a tömör és frappáns szintézisben. A sorok kavalkádja ellenére ez a megközelítés és szemlélet egységessé teszi Péntek költészetét, amely egy megélt történelmi korszak jellemző, hiteles metszetét adja.”

*

Ilyen mélységesen megrázó, megrendítő verse Péntek Imrének a *Széttiport Éden – Trianoni anziksz Pannóniából* című emblematisz költeménye:

*A bölcső emléke mind halványabb,
a közös múlt itt-ott megfakul –
hogy hívták apádat-anyádat,
feledni kell irgalmatlanul...*

*Torzul a szó, az ejtés hibázik,
romlik az édes anyanyelv –
lehet, már édesebb a másik,
mire a gyermek maga lelt...*

*mert csábít az érdek és az ének,
az idegen világ dallama –
az ősök csak rossz kísértések,
hangjuk temetők hangzata...*

*Lassan száz éve történet, mi történt,
jöttek „gyógyító” kényszerek –
kit érdekel, önként – nem önként
adta meg magát a vert sereg.*

*Hallatszik vén Muravidéken
csendes esti léleklarang;
volt egyszer itt egy törékeny Éden,
széttiporta garázda talp.*

A vers a *Magyar Napló* folyóirat 2011/6. számában jelent meg, de bekerült (2012-es keletkezési dátummal, *Trianoni anzix Pannóniából* főcímmel) a trianoni katasztrófa századik évfordulójára kiadott (Gyurgyák János szerkesztette) *Emlékező Magyarország* című monumentális antológiába is (Budapest, Osiris Kiadó, 2020). A kisebb-nagyobb szövegmódosítások közül érdemes szemügyre venni a negyedik strófát: „Lassan száz éve történt, mi történt,/ jöttek kegyetlen kényszerek – / fejet hajtottunk, könnyezve az önkényt,/ a sohasem gyógyuló sebet.” Mert voltaképpen mindkét változat valóságos historikus és lélektani tapasztalatokat sűrít magába. Az is igaz, hogy a győztes és rabló hatalmak gyógyítónak hazudták a ránk mért kényszereket, erőltetve, hogy még csak ne is merjük sebeinket emlegetni, s felejtsük el azt is, hogy miképpen aláztak meg, akár önkéntesnek is beállítva a fegyverletételeket – s hogy így ne is érdekeljen senkit ma már a múlt megannyi égő traumája. Az újabb változatban a kényszerek már „kegyetlenek”, vagyis kíméletlen, könyörtelen, megfellebbezhetetlen kínzások, a sebek sohasem gyógyulhatnak, s mi már csak beletörődve sirathatjuk helyzetünket, már nem lehet szó hamis vagy meghamisított önkéntességről sem a leveretésben, hiszen mindnyájan erőszak és agresszió áldozatává váltunk, az önkényuralmak prédájává és martalékává.

A tömör, sokértelmű, létösszegző, számvető, sorsösszefoglaló érvényű lírai képzetek tehát sajnón exponálják és vetítik ki a magyarság újabb kori sorsának egész kálváriáját. Az utolsó sorok is változtak az első megjelenéshez képest – a „léleklarangot” a „harang szava” váltja, a „garázda talpot” a „brutális láb”: „Hallani vén Muravidéken,/ csendes esti harang szavát:/ volt egyszer itt egy törékeny Éden, / s széttiporta brutális láb.” Nyilvánvalóan minden szövegvariáció sugallatos marad,

mert a lényeg ugyanaz: a passió, a szenvedés, a keserű de feladhatatlan feltámasztásremény (mert hiszen a „törékeny Éden” visszfénye mégiscsak időtlen, örök érvényű, változtathatatlan – és a lelkünkől elorzhatatlan).

A harang szava pedig az egész harangzúgásos magyar történelmet belengi. Atlantisz harangoz: az elmerülő nemzet utolsó felfohászzkodása ez a tengerfenékről – s ez a balvégzetű, nemzethalálos látomás a trianoni alapérzet egyik legkatartikusabb kifejeződése. „Mint Atlantisz, a régelsüllyedt ország”, „Erdély harangoz, harangoz a mélyben” – halljuk Reményik Sándor siratóénekeiből, planctusából. „Atlantisz sorsára jutottunk” – summázza később, 1956 karácsonján a megint letiport ország és nemzet fátumáról naplójegyzetében Illyés Gyula is. Gérecz Attila – a szabad magyarságáért üldözött, meghurcolt, ártatlan börtönlakó – számára is behallatszódó üzenet (1955-ben): „Ünnepi harangok imára kondulnak” (*Karácsonyi ének a börtönben*). S a reményiki harangmotívum folyamatosan és súlyosan továbbgyűrűzik. „Harangzúgásos az egész magyar kultúra – ahogyan Kodály Zoltán mondta” (hangsúlyozta ezt oly gyakran Czine Mihály is): „folytonos benne a harangzúgás, a *Halotti beszédtől* Adyig. Sőt: máig. Nagy Lászlóig és Sütő Andrásig. Egyszerre figyel a haza és a nagyvilág gondjára.”

„Magyarországon – mint Közép-Kelet-Európában általában – az irodalom nemcsak az emberi szellem kivételes műfaja volt századokon át, hanem – ahogy Csoóri Sándor mondja – »a szabadság gyakorlótere is. Az igazság búvóhelye. Ahogy a török időkben a népek a nádasokba, nálunk a legmegrendítőbb igazságok és érzelmek a legutóbbi időkig az irodalomba húzódtak vissza.« Így érezte a magyar nép is” – fejtegeti a legendás irodalomtörténész; s hogy a harang „hívja az élőket, kíséri a holtakat”, összegyűjt és fölemel, fenyegető veszedelmekre ébreszt és egyéni-közösségi lelki szükségletekben megnemesít, felmagasztosít.

„Jönnek a harangok értem” – halljuk Nagy Lászlótól is (s hogy „ajkukhoz féreg nem érhet. Harangokat nem lehet megfertőzni”; „Fölemelnek a sárból /.../ a végtelenséghez. Siratnak a harangok, vígasztalnak./.../ Rokonai a márvány anyamellemeknek, szoptatják a lelket hanggal./.../ Átbeszéli a harangok a tengert”; és Nagy Lászlót invokáló poémájában Döbrentei Kornél szerint is „Harangzúgással zihál az ég” /*Sisak a fejfán!*, Rákóczira emlékezve pedig hogy „tüntetés a harangszó” / *Halottak napi vers!*). Riasztó, figyelmeztető, bajlátásra is serkentő jel a harangkondulás: „eltelt az ideje hallgatag haragnak” (Czegő Zoltán: *Haragos harangok*); de „milyen kevesen vagyunk / kik e zúgás-kongás földöntúli hangját, ha nem is / beszélnek már, de felismerik, elmondják” (Szente B. Levente: *Félrevert harangok után*). Csoóri Sándornál ugyancsak költemény-, sőt verskötet- és portréfilm-címbe is emelt konfesszió: *Harangok zúgnak bennem*; s ez valóban velőig hatoló jelzése időnek és időtlennek: maga a költészet eltulajdoníthatatlan mágiája

és időntúlísága (ahogyan Kelemen Lajos is boncolgatja: „a tegnapiakra emlékeztet, és reménységgel tölti el az embert, hogy holnap, holnapután is megkondul a harang. Ez a hang voltaképp a maradandó kiáltása az időben”; vagy Ekler Andrea: a harangzúgás „elsősorban veszélyt jelez /tűzvész, ellenséges támadás/, emellett a kiállítás, véleménynyilvánítás, egy közösség számára meghatározó ünnep vagy tragédia emléke előtt való tisztelgés kifejezése”). Mert maga a „szülőföld édes és érces harangszó” (Bálint Tibor: *Egyszer én is harangoztam*). „Ennyi a harangok dolga:/ zengve, helyben bandukolva/ járnak ezeréve vélünk (...) Odabenn a láthatatlan/ lét dobog fel a harangban,/ íves tornyokig emelve/ benne szól a lélek lelke. (...) Valakiért harangoznak. / Egyet hoznak, százat hoznak,/ járnak ezeréve vélünk,/ mégis, mégis, mégis élünk” (Lászlóffy Aladár: *Járó harangok*). Szól „a harang,/ mely delet vagy éjfélt kongat” (Vári FABIÁN László: *Napfogyatkozás*). És „déli harangszó csendül,/ Ima száll mindenünnet: 'Add meg a mi mindennapi emberünket!'” (Falu Tamás: *Kenyerék miatyánkja*). Mert „Ólomharang kondul” (Banner Zoltán: *Kaprovers*) és búgnak, „hívnek az otthoni bronzharangok” (Ká-liz Sajtos József: *Szólnak a bronzharangok*); s „a harangszót halkán ki-belélegzi” mindenki (Cseh Károly: *Röppályák*). „Harang a szívemben” (írja édesapja, Oláh János születésnapjára Lackfi János is /*Oda*/); s a „harangok/ mind/ zoltárt ütnek” (Aknay Tibor: *Valahol mindig*). S mert „Harangok hazátlan hangja / a száműzöttet befogadja” (Kovács István: *Csángók – Domokos Pál Péternek*); s „én szövetséget kötök az örök fénnel/ a harangzúgással / az áldó énekkel” (deklarálja Pataki István /*felszólamlás a mindennapok rendjén*/). Kányádi Sándor áttételes „ars poeticájában”:

*azért harang a harang
hogy hívja az élőket
temesse a holtakat
s hogy árvíz jégverés
tűzvészely idején
s hódító horda láttán
félreverjék*

(Harangföli-*rat*)

És a háromszéki Farkas Árpádot (aki szerint tornyok omlása után, a harangok hallatlanul is „konganak az öblös levegőben” /*Harangok*/) méltatva is így fogalmaz Kányádi: „A haragnak általában az a dolga, hogy minél messzebb elhallatszódjék a hangja, és bajosabb időkben meg – nálunkfelé – különösen a költő szűkebb pátriájában az a szokás, hogy nagy baj idején a harangokból ágyút öntenek.” Serfőző Simon versében:

*Harangok,
 delet harangozók,
 bajkiáltón félreverték,
 csendítőik temetéskor,
 minden égtáj felől
 ércesen kondulók
 (...)
 harsogva zúgtatok,
 zengtétek a jó vitézséget,
 ágyúkká öntve
 őriztétek a hazát,
 a hitet
 vigyáztátok.
 Nagypénteken
 Rómába mentetek:
 a feltámadást
 ujjongva harangoztátok
 (Harangok)*

Böszörményi Zoltánnál a „szelíd”, „becsületes” harangok bár ha forrón, de kiöntésük után azonnal is már mind indulnának „a toronyba / kongani” (*A harang*); és mint hajdan a thermopüliaiakat, „minket, / magyarokat is elárultak Trianonban, (...) szeletnyi ország, mi megmaradt, / és a kongó harangok hangja bennünk és mindenütt” (*El nem küldött levél Lászlóffy Aladárnak*). Mert „áttörve a megaláztatáson / a harangszó csak zúg, szaval tovább” (Gál Éva Emese: *Folyamat*). Büki Attilánál: „zúgjanak bennünk a harangok / a testvéries gyönyörűségek” (*Bük*). A mai filozófus Király Béla szerint (*Harangzúgás vagy laikus humanizmus?*): „A harangzúgás egy település lelkének az éneke. Lelki manna (...) A szellem helyi hangjait hallgatva eszembe jutnak nagyapám szavai: 'Hadd hallom harangjaitok hangját, és megtudom, kik vagytok!'" És a harangok önfeláldozón állnak ellen az idegen hódítóknak: „A harangok megrepednek inkább, / mintsem hogy köszöntsek őt, / ki serege élén bevonulni kész” (Bata János: *A harangok ereje*); s ha végképp nincs menekülés a martalóc betolakodók előtt: „lezuhantak a harangok a romok közé” (Kontra Ferenc: *Felgyújtott templomain*). „Szétlőtt Árpád-kori falvaink is / házul szolgáltak didergésednek. // A harangok ma Rómába mentek” (Tari István: *Kerepelve*). S tovább, mindezeket a Kodálytól Czinéig és Nagy Lászlóig, Csoóriig és tovább ívelő gyönyörű téziseket a harangzúgásról, az „ércszavú igéket” (Pusztasándor) zengő-daloló harangokról és veszélyeztetettségükről sugallatosan igazolja csupán néhány huszadik századi magyar regény címe is: *Elnémult harangok*

(Rákosi Viktortól); *Harangoznak* (Szabó Páltól); *Üllő, dobszó, harang* (az erdélyi Szilágyi Istvántól); *Félrevert harangok* (az ugyancsak erdélyi Sigmond Istvántól); *Akikért nem szólt a harang* (a délvidéki Illés Sándortól); *Trianon harangjai* (a felvidéki Mács Józseftől); *Hazahív a harangszó* (az úgyszintén felvidéki Zalabai Zsigmond néprajzi-falutörténeti szociográfiája). – A húszas években (1925-ben) megjelent, *Atlantisz harangoz* című kötetének előszavában Reményik Sándor Rákosi Viktor regényére utalva írja: a „lázálmot” „százszorosán meghaladó valóságot” kellett megérni; „Transsylvania elsüllyedt és harangjai elnémultak”; de „Isten különös kegyelméből, elváltozott, elfinomult, átszellemült hangon” az elnémult harangok mégis megszólalnak a mélyből („gyászbán győzelem”), s hogy az ő könyve ennek az atlantiszi „harangjátéknak” „egy kicsi lélekharang”-ja. Reményik Sándornak dedikált 1926-os hommage-versében (*A tenger*) Dsida Jenő így fogalmaz: „Fülünk szédülten rezonál a hanghoz, / amely a szálfán-küzdő hördülése... / s talán a mélyben *Atlantisz harangoz*.” 2009-ben egyik előadásában mintegy „credo”-ként (*Köszöntő*) hangoztatja Szöcs Géza: „Támogatom a magyart a magyartalannal szemben és az embert az embertelennel szemben, a bölcső pártján állok a koporsóéval szemben, a megszólaló harangok pártján az elnémult harangokéval szemben”. És 2018-ban a fiatal (és ugyancsak kolozsvári) költő, „a transzilvanista örökség vállalását” (Márkus Béla) sem elhárító Papp Attila Zsolt verseskötetnek címe: *Az atlantiszi villamos*. Benne pedig *Az erdélyi tenger* című költeménye utal az elődökre és tanúsítja az ihlető, visszhangzó motívumok invenciózus és kimeríthetetlen továbbírási lehetőségeit: „ez itt egy tengerország, / a vízmélyek felé sodródó / elsüllyedt, megtalált városállam (...) ott vár a sok atlantiszi ember: / Hunyadi M., Bethlen G., Mikes K. / meg a számtalan nevesincsen / mélytengeri írrok, vendégek / Tengerkolozsvár és Vízierdély / időtlen jelenidejében.” Mint ahogy Bölöni Domokos fanyar-rezignált humorral fűszerezett életképe, pillanatképe is: „Anikó megpöngeti a rézmozsárt. Gyönyörűen harangoz. Egy kisebbecske’ Atlantisz fájdalom csöng ki belőle” (*Harangoz egy rézmozsár*).

*

Az illúziótlan sorslátásból fakadó komorsággal mintegy esztétikai szintézisbe összeolvadó szardonikus látásmód és hanghordozás Péntek Imre lírájának szinte mindig is a védjegye volt. Az édenkerti veszteségérzet is – inkább még a személyes-nemzedéki ábrándvesztés konnotációival – már egy korai versében is megjelenik (*Édenkereső*), de máris együtt az eleve lehangelő, letargikus helyzetismeret tónusaival. S a lehetséges édenkeresés előzetes, meg az éden széttipratásának utólagos reménytelensége árad el azután a világekorszakfestő látomásokban. És ha a harangkondulás baljóslatúsága és részvétre esengő szomorúsága a trianoni gyötrelmet humanitás és divinitás legtágabb összefüggéseiben, mélységeiben és magaslataiban itatja át, más vonatkozásban, napjaink

erkölcsi roncsolódásait és lelki nyomorúságait észlelvén a költő ugyancsak le-
sújtó képet fest – *változat egy (el)változásra* című versében – romló egyéni és
közösségi létállapotainkról:

*ijedt szemed ma még kilát
a nyakig érő fürteleből
akkor sem kapsz amnesztiát
hajad is hiába mered föl*

*hatalmi hókusz-pókuszok
nyomukba' kél bábeli lárma
menekülni megannyi ok
de csak lapulsz halálra válva*

(...)

*harangok nyelve ócskavas
föltámadás csak égi trükk
félholt maradni egyszerűbb
szalonnabőröd is avas*

A harangok szava mivé lett! Még a nyelve is „ócskavassá” silányult – vagy silá-
nyították időközben. A metsző társadalomkritikai hangvétel, amely Péntek Imre
nemzedékére (is) végig oly jellemző volt – ma sem marad igazságkimondás nél-
kül. Nem üresednek ki a kiábrándulás öntanúsító és helyzetdiagnosztizáló jelen-
tésformái. Fáj a valóság – és fáj a történelmi kiúttalanság veszedelme. Egyetlen
vigasz és remény: erőt meríteni abból, akik voltunk, akik voltak eleink. Hőseink,
mártírjaink, szabadságharcosaink. Az identitását megőrző nemzet mintaadói.
A szakrális példa magasba emelhet – és megmenthet a pusztulástól. A szelle-
met nem győzheti mégse le az emlékezetvesztő tudatlanság és rosszakarat. Az
erkölcsi jó csakazértis fölötte áll minden ármánynak. *56 őszén*: Péntek Imre poé-
mája a minden morális disszonanciával és veszélyeztetettséggel szembenező líri-
kus vallomásos ars poeticája. A nemzeti önismeret és lelkiismeret ébren tartása.
Modellszerű megfogalmazása mindannak, ami az összes lélekölő hatalmasságok
önmagunkat önmagunktól elidegenítő szándékai fölé röpíthet: hogy feltétlen és
öntörvényű spirituális hatalommal felvértezve – és ha ezerféleképpen sérülten és
kiszolgáltatottan is – mégis győzhessünk a pokol követei ellenében. Mindannak
a lényegi számbavétele, ami embernek, magyarnak most és mindörökké megtart-
hat minket:

*És csapataink harcban álltak...
Harcban állnak ma is.
Mégfizettük a legvégső árat!
Testünkben, lelkünkben
ma is sahog az egykori, fájdalmas találat.
Az újsággal letakart holttestek,
a gyertyák megújuló lobogása...
S nincs kéz, mely a hatalmas sírt
az emlékezet mélyére megássa.
Igen, hőseink elestek.
De tetteiket a történelem több nyelven –
hogv Magyarország él és élni akar –
tankönyvek soraiba vájta.
S minket már ez az újkori példa
magasít, növel és hevít.
56 őszén forrt a vérünk,
s el nem feledjük hőseit.*

